

ЛЕКЦІЯ №6.

Тема: Організація економічного аналізу.

Питання:

1. Організація і планування аналітичної роботи.
2. Організаційні форми і виконавці економічного аналізу.
3. Документальне оформлення результатів аналізу.

Питання №1.

Результативність економічного аналізу діяльності підприємств багато в чому залежить від правильної організації і чіткого планування аналітичної роботи. У сучасних умовах, коли роль і значення економічного аналізу різко зростають, не можна вести цю важливу роботу без конкретного плану. Тому складеним елементом в організації аналітичної роботи на підприємстві є планування.

Практика організації економічної роботи показала, що на підприємстві необхідні:

- комплексний план аналітичної роботи підприємства
- тематичні плани

Комплексний план звичайно складається один рік. Розробляє його фахівець, якому на підприємстві доручене керівництво аналітичної роботи в цілому. Цей план по змісту являє собою календарний розклад окремих аналітичних досліджень. У ньому, крім цілей і задач аналізу, перелічуються питання, що повинні бути досліджені протягом року, визначається час для вивчення кожного питання, суб'єкти аналізу, дається схема аналітичного документообігу, термін і адреса надходження кожного документа, його зміст.

При розробці плану обов'язково повинна враховуватися періодичність вивчення важливих проблемних питань.

У комплексному плані також повинні бути передбачені джерела інформації, що будуть використовуватися при аналізі, технічні засоби проведення аналізу, організація проведення контролю за виконанням намічених за результатами аналізу заходів.

Тематичні – це плани проведення аналізу по конкретних питаннях, що вимагають заглибленого вивчення. У них розглядаються об'єкти, суб'єкти, етапи, терміни проведення аналізу, його виконавці й ін.

Тільки правильно організована робота з аналітичного дослідження результатів господарювання може забезпечити його ефективність. Тому організація економічного аналізу на підприємствах повинна відповідати рядові вимог:

- науковий характер аналізу. Аналіз повинний ґрунтуватися на новітніх досягненнях науки, будуватися з урахуванням дії економічних законів і проводитися з використанням науково обґрунтованих методик;
- обґрунтований розподіл обов'язків по проведенню аналізу між окремими виконавцями. Від того, наскільки доцільно цей розподіл, залежить не тільки повнота охоплення об'єктів аналізу, але і виключається можливість багаторазового проведення тих самих досліджень. Це сприяє більш ефективному використанню робочого часу фахівців і забезпечує комплексність аналізу;
- аналітичне дослідження повинне бути ефективним. Це значить, що витрати на його проведення повинні бути найменшими при оптимальній глибині аналізу і його комплексності;
- більш ретельна організація аналізу досягається шляхом уніфікації цієї роботи. Тут мається на увазі створення таких методик, що передбачали б заповнення обмеженого числа спеціально розроблених таблиць. Вони повинні бути специфічними для кожного внутрішньогосподарського підрозділу й у сукупності давати комплексний малюнок результатів господарювання. Усі показники таблиць повинні бути придатними для порівняння, оцінки, узагальнення. Це створює напрямку для строгого розподілу обов'язків по проведенню аналізу, зменшує витрати часу на аналіз.

При виконанні будь-якого **обсягу** аналітичної роботи з економічного аналізу діяльності підприємств відповідно до наміченого плану слід дотримуватися **визначеної** послідовності. Основними етапами проведення аналітичної роботи є:

- 1) складання робочої програми економічного аналізу відібраних об'єктів і предмета відповідно до його **мети і задачами**;
- 2) визначення виконавців і термінів проведення аналізу;
- 3) добір і перевірка необхідної економічної інформації;
- 4) вибір системи показників і розробка робочих методик їхнього розрахунку;
- 5) аналітична обробка і порівняння показників, виявлення факторів і причин, що обумовили результативні показники;
- 6) узагальнення результатів, виявлення резервів і визначення заходів щодо їхньої реалізації;
- 7) оформлення результатів аналізу, **установлення** кола осіб-користувачів матеріалами аналізу, визначення місця, **часу** й учасників обговорення підсумків аналізу;
- 8) забезпечення гласності результатів аналізу і визначення форм контролю за реалізацією рекомендацій, що випливають з матеріалів аналізу;
- 9) прийняття управлінських **рішень** по **забезпеченню** нормальної роботи досліджуваного об'єкта, виконанню планових показників.

Таке поетапне проведення аналітичної роботи дотримується як при комплексному аналізі результатів діяльності підприємства, так і при оперативному аналізі.

Питання №2.

Організаційні форми аналізу підприємства **визначаються** складом апарата і технічним рівнем **керування**.

На великих підприємствах діяльністю всіх економічних служб керує головний економіст, що є заступником директора по економічних питаннях. На середніх і малих підприємствах аналітичну роботу очолює начальник планового відділу **або** головний бухгалтер.

Для забезпечення високого рівня аналітичної роботи необхідно знайти ефективні організаційні форми обов'язкової участі в проведенні аналізу усіх функціональних служб і підрозділів підприємства, що приймають управлінське **рішення**. При цьому аналітична робота, здійснювана в різних підрозділах підприємства, повинна **проводитися** за єдиним планом. Це можна досягти, якщо **загальне керівництво**, контроль і координацію окремих **ділянок** зосередити в планово-економічному відділі.

Головний економіст підприємства координує всю економічну роботу, здійснює методичне **керівництво** аналізом. У його **обов'язку** входять економічні дослідження з перспективним питанням розвитку підприємства, здійснення всебічного комплексного аналізу, узагальнення матеріалів, що **представляються**, розробка **пропозицій** і рекомендацій з використання виявлених резервів. Він організує всю аналітичну роботу підприємства, контролює діяльність економічної служби, надає методичну допомогу в проведенні аналізу іншим відділам і службам.

Фахівці планово-економічного відділу аналізують виконання завдань по **постачанню, виробництву** і реалізації продукції, вивчають прогресивність норм трудових витрат, рівень собівартості, аналізують технологію **виробництва**, системи організації праці, його продуктивність, використання робочого часу, показники використання техніки, а також беруть участь в узагальненні матеріалів аналізу, у розробці **пропозицій** і рекомендацій, забезпечують контроль за впровадженням рекомендацій у **виробництво**.

Фахівці обліково-фінансового відділу аналізують бухгалтерські баланси, звіти про виконання планів по реалізації продукції, прибуткові й іншим фінансовим показникам, **стан** об'єктів банківського кредитування й ефективність використання позичок.

Фахівці виробничого відділу аналізують дотримання технології **виробництва**, норм витрати ТМЦ, виконання плану випуску продукції по **обсязі** й асортиментові.

Керівники і фахівці цехів, бригад, ділянок систематично аналізують усі дані оперативно-технічного і первинного бухгалтерського обліку по виробництву і реалізації продукції, витратам матеріально-технічних засобів, по дотриманню трудової дисципліни, технологічних режимів, використанню робочого часу, виконання норм виробітку.

Для керівництва всією аналітичною роботою на підприємстві створюється економічна рада або бюро технічного аналізу. Вони вирішують всі організаційні питання. У їхній склад входять керівники і фахівці підприємства, керівники підрозділів. Очолює рада або бюро керівник підприємства або головний економіст.

Основними функціями цих організацій є: розробка планів; усебічне вивчення й аналіз підсумків роботи підприємства і його підрозділів; аналіз використання виробничих ресурсів, виконання виробничої програми і договірних зобов'язань; аналіз собівартості продукції, робіт і послуг, фінансових результатів рентабельності і т.д.

Періодично аналіз економіки підприємства проводиться вищими органами керування. Фахівці цих органів можуть вивчати окремі питання або проводити комплексний аналіз господарсько-фінансової діяльності підприємства. За результатами цього аналізу органи керування можуть до деякої міри змінювати економічні умови діяльності підприємства.

Питання №3.

Завершальний етап аналітичної роботи – оформлення результатів аналізу і забезпечення контролю за виконанням прийнятих управлінських рішень. Результати аналізу оформляються по-різному в залежності від мети і задач. У процесі обробки і вивчення матеріалів складаються аналітичні таблиці, а по окремих питаннях – графіки, діаграми, що використовуються для більш наочного відображення і масового показу результатів аналізу.

Таблиці повинні бути простими для розуміння і правильно відбивати зміст досліджуваного питання. Тому недоцільно будувати їх громіздкими і перевантажувати достатком цифр. Якщо за допомогою таблиць не вдається чітко простежити залежність між показниками або домогтися гарної наочності, то використовують графічні методи зображення: графіки, діаграми й ін.

За даними аналізу, укладеним у таблицях, графіках, діаграмах, робляться висновки. Висновки за результатами аналізу повинні бути конкретними, обґрунтованими, переконливими.

На підставі зроблених висновків розробляються пропозиції і заходи щодо поліпшення роботи підприємства, усуненню виявлених недоліків і використанню розкритих резервів виробництва. Пропозиції і рекомендації повинні бути конкретними, із указівкою термінів і відповідальних виконавців за виконання. Вони підтверджуються спеціальними розрахунками, даними аналітичних матеріалів, укладених у таблицях, графіках і діаграмах.

Результати аналітичного дослідження діяльності підприємства в цілому або його підрозділах оформляються у виді документів. Це можуть бути пояснювальна записка, довідка або висновок.

Пояснювальна записка звичайно складається при напрямку результатів аналізу у вищестоящу організацію. Якщо результати аналізу призначені для внутрішньогосподарського використання, вони оформляються у виді довідки. Висновок пишеться, коли аналіз проводиться вищими органами керування.

ЛЕКЦІЯ №7.

Тема: Методика аналізу основних показників виробничо-фінансової діяльності.

Питання: 1. Зміст управлінського і фінансового аналізу;

2. Аналіз техніко-організаційного рівня й умов виробництва.

Питання №1.

У сучасній ринковій економіці бухгалтерський облік усе більш поділяється на двох галузей: фінансовий і управлінський облік. Фінансовий облік вирішує проблеми взаємин підприємства з державою й іншими зовнішніми користувачами інформації про діяльність підприємства. Фінансовий облік і особливо публічна фінансова звітність регламентується міжнародними і національними стандартами, що забезпечують інтереси зовнішніх користувачів (кореспондентів) інформації. Управлінський облік складається із систематичного традиційного обліку і проблемного обліку, спрямованого на вироблення управлінських рішень в інтересах власників і адміністрації підприємства. Управлінський облік не регламентується державою, його організація і методи визначаються керівником підприємства, у ньому на перший план у діяльності бухгалтера висуваються управлінські задачі, що вимагають для свого рішення не тільки знань традиційної бухгалтерії, особливо обліку витрат і калькулювання собівартості продукції і послуг, але і техніко-економічного планування, статистики, аналізу господарської діяльності, розвинутого математичного апарата і сучасної обчислювальної техніки. При такому розумінні управлінського бухгалтерського обліку власне бухгалтерський облік, планування статистики й аналіз господарської діяльності розглядаються як єдине ціле. Управлінський бухгалтерський облік організує внутрішньогосподарські зв'язки на підприємстві, тобто зв'язку між особами, що працюють на самому підприємстві (агентами), тому управлінський облік називають внутрішнім на відміну від фінансового – зовнішнього.

У зміст як зовнішнього фінансового, так і внутрішнього управлінського обліку входить аналіз господарської діяльності, але його організація, об'єкти і методи в рішенні задач фінансового й управлінського обліку. Загальна схема змісту аналізу господарської діяльності представлена на малюнку 7.1.

Суб'єктами аналізу виступають як безпосередньо зацікавлені, так і опосередовано зацікавлені в діяльності підприємства користувачі інформації. До першої групи користувачів відносяться власники засобів підприємства, позикодавці, постачальники, покупці, податкові органи, персонал підприємства й адміністрація (керівництво). Кожен суб'єкт аналізу вивчає інформацію зі своїх позицій, виходячи зі своїх інтересів. Слід зазначити, що тільки керівництво підприємства може поглибити аналіз, використовуючи не тільки даної звітності, але і дані всієї системи господарського обліку в рамках управлінського аналізу, проведеного для цілей керування. Друга група користувачів фінансової звітності – це суб'єкти аналізу, хоча безпосередньо і не зацікавлені в результатах діяльності підприємства, але повинні за договором захищати інтереси першої групи споживачів інформації. Це, насамперед аудиторські фірми, а також консультаційні фірми, біржі, юристи, преса, асоціації, профспілки й ін.

Отже, суб'єктами внутрішнього управлінського аналізу є тільки керівництво і приваблювані ними аудитори і консультанти. Інформаційною базою управлінського аналізу є вся система інформації про діяльність підприємства – про технічну підготовку виробництва, нормативна інформація, господарський облік, у тому числі оперативного, бухгалтерського обліку, зовнішня публічна фінансова і вся система внутрішньогосподарської звітності, інші види інформації, у тому числі опитування фахівців, інформація виробничих нарад, преса і т.д.

Палітра суб'єктів зовнішнього фінансового аналізу досить різноманітна. Але всі ці суб'єкти аналізу можуть використовувати, як правило, тільки дані публічної фінансової звітності про діяльність підприємства. Стандартизація фінансового обліку і публічної фінансової звітності покликана оберігати індекси усіх (кореспондентів) підприємства, у той же час зберігаючи комерційну таємницю підприємства.

Малюнок 7.1 – Схема змісту господарської діяльності.

Управлінський аналіз включає у свою систему не тільки виробничий, але і фінансовий аналіз, без якого керівництво підприємства не може здійснювати свою фінансову стратегію. Причому можливості керівництва в питаннях фінансового аналізу знов-таки ширше, ніж у зовнішніх користувачів інформації. У техніко-економічних обґрунтуваннях будь-якої комерційної справи (бізнес-планах) використовуються методи як виробничого, так і фінансового аналізу. Так називаний маркетинговий аналіз також передбачає використання методів як виробничого, так і фінансового аналізу в системі маркетингу, тобто в керуванні виробництвом і реалізацією продукції, орієнтованому на ринок.

Питання №2.

Факторами підвищення економічної ефективності виробництва є технічний і організаційний розвиток, зовнішньоекономічні, соціальні і природні умови господарської діяльності. Удосконалювання техніко-організаційного рівня господарської діяльності – це комплексний безперервний процес її раціоналізації, що охоплює науково-технічний процес і науково-технічний рівень виробництва і виробленої продукції, структуру господарської системи і рівень організації виробництва і праці, господарський механізм і рівень організації керування і використання методів господарювання. У сферу управлінської діяльності входять керування зовнішньоекономічними зв'язками, соціальним розвитком трудових колективів і

використанням людського фактора у виробництві, а також природоохоронною діяльністю і раціональним використанням природних ресурсів. Методологічно такі фактори підвищення економічної ефективності виробництва, як зовнішньоекономічні, соціальні і природні умови, можна розглядати як самостійні теми економічного аналізу або як складові частини теми аналізу техніко-організаційного рівня виробництва.

Підвищення техніко-організаційного рівня й інших умов (зовнішньоекономічній, соціальній і природних) у будь-якій галузі матеріального виробництва, у кінцевому рахунку, виявляється в рівні використання всіх трьох елементів виробничого процесу: праці, засобів і предметів праці. Якісні показники використання виробничих ресурсів – продуктивність праці, фондівіддача, матеріалоемність і оборотність оборотних коштів, що відбивають інтенсивність використання ресурсів – є одночасно і показниками економічної ефективності підвищення техніко-організаційного рівня й інших умов виробництва.

Методологічно варто розрізняти показники економічної ефективності підвищення техніко-організаційного рівня і показники самого рівня, тобто стану техніки, технології, організації виробництва і керування.

Важливим розділом аналізу науково-технічного рівня виробництва є аналіз економічної ефективності науково-технічних заходів. До них відносяться, насамперед, заходу щодо впровадження прогресивної технології, механізації й автоматизації виробничих процесів; розширенню масштабів і удосконалюванню застосовуваної нової техніки і прогресивної технології виробництва; застосуванню нових видів сировини і матеріалів і поліпшенню їхнього використання; зміні конструкції і технічних характеристик виробів; впровадженню обчислювальної техніки; освоєнню виробництва нових видів продукції. При розрахунках економічної ефективності до науково-технічних заходів прирівнюються заходи щодо удосконалювання організації і керування виробництвом.

Безпосередньою метою аналізу ефективності проведення науково-технічних заходів є виявлення можливості ефективного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, а також визначення впливу заходів щодо технічного й організаційного розвитку на кінцеві результати виробництва: обсяг і якість, собівартість і прибутковість продукції, рівень рентабельності господарської діяльності.

Економічну ефективність заходів щодо технічного й організаційного розвитку рекомендується відбивати по наступній системі показників:

- збільшення продуктивності праці, відносно відключення чисельності працюючих і фонду оплати праці;
- збільшення матеріалоотдачі (матеріалоемності), відносно відхилення у витратах (економія або перевитрата) матеріальних ресурсів;
- збільшення фондівіддачі (фондоемності) основних виробничих фондів, відносно відхилення (економія або перевитрата) основних виробничих фондів;
- збільшення швидкості обороту оборотних коштів, відносно відхилення (вивільнення або додаткове зв'язування в обороті) оборотних коштів;
- збільшення обсягу продукції за рахунок інтенсифікації використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;
- збільшення прибутку або собівартості продукції;
- збільшення показників фінансового стану і платоспроможності підприємства.

Пропонована система показників економічної ефективності нової техніки єдина для всіх галузей матеріального виробництва, об'єднань і підприємств.

ЛЕКЦІЯ №8.

Тема: Аналіз фондівдачі, матеріалоємності і продуктивності праці.

Задачами аналізу використання *засобів праці* на підприємствах є:

-вивчення *складу* і динаміки основних фондів, технічного *стану* і темпів відновлення активної їхньої *частини* (*робітників* машин, устаткування, *приладів*, транспортних засобів), технічного переозброєння і реконструкції підприємства, *упровадження* нової техніки, модернізації і заміни морально застарілого устаткування;

-визначення показників використання виробничої потужності й основних виробничих фондів – фондівдачі і *фондоємкості*, а також факторів, що впливають на *них*;

-виявлення впливу використання *засобів праці* на *обсяг виробництва*, собівартість продукції й інші показники;

-*установлення* ступеня ефективності застосування *засобів праці*, характеристика екстенсивності й інтенсивності роботи найважливіших груп устаткування.

(Принципова схема формування й аналізу вартісних показників використання *засобів праці* представлена на малюнку).

Економічна ефективність використання (споживання) *засобів праці* характеризується *часток* амортизації у вартості продукції. Але, аналізується цей показник, треба мати на увазі особливості його формування. *З ростом* і удосконалюванням техніки сума щорічної амортизації також зростає, збільшується її *частка* в собівартості продукції. Але оскільки збільшується випуск продукції, *виготовленої* на більш *продуктивному* устаткуванні, то сума амортизації у вартості одиниці *виробу* звичайно зменшується. Економія на амортизації особливо відчутна при перевиконанні планів випуску продукції при постійній *величині* основних виробничих фондів. У період бурхливого технічного прогресу *частка* амортизації в собівартості продукції *росте*, але цей *ріст відбувається* при зниженні собівартості в цілому, тобто економічний афект від запровадження нової техніки *прояву* через інші елементи витрат на *виробництво*, в *основному* через витрати праці.

Найважливішими показниками використання основних виробничих фондів є фондівдача і *фондоємкість*. *Фондоотача* визначається *відношенням* вартості річного *обсягу* продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів. *Фондоємкість* – показник, *зворотний* фондівдачі.

Про ефективність використання основних виробничих фондів у галузях матеріального *виробництва* судять за такими показниками, як динаміка фондівдачі (*фондоємкість*), відносна економія основних виробничих фондів.

На розмір

ЛЕКЦІЯ №8.

Тема: Аналіз фондівдачі, матеріалоємності і продуктивності праці.

Задачами аналізу використання *засобів праці* на підприємствах є:

-вивчення *складу* і динаміки основних фондів, технічного *стану* і темпів відновлення активної їхньої *частини* (*робітників* машин, устаткування, *приладів*, транспортних засобів), технічного переозброєння і реконструкції підприємства, *упровадження* нової техніки, модернізації і заміни морально застарілого устаткування;

-визначення показників використання виробничої потужності й основних виробничих фондів – фондівдачі і *фондоємкості*, а також факторів, що впливають на *них*;

-виявлення впливу використання *засобів праці* на *обсяг виробництва*, собівартість продукції й інші показники;

-*установлення* ступеня ефективності застосування *засобів праці*, характеристика екстенсивності й інтенсивності роботи найважливіших груп устаткування.

(Принципова схема формування й аналізу вартісних показників використання *засобів праці* представлена на малюнку).

Малюнок – Схема формування й аналізу показників і факторів використання *засобів праці*

Економічна ефективність використання (споживання) **засобів** праці характеризується **часток** амортизації у вартості продукції. Але, аналізується цей показник, треба мати на увазі особливості його формування. **З ростом** і удосконалюванням техніки сума щорічної амортизації також зростає, збільшується її **частка** в собівартості продукції. Але оскільки збільшується випуск продукції, **виготовленої** на більш **продуктивному** устаткуванні, то сума амортизації у вартості одиниці **виробу** звичайно зменшується. Економія на амортизації особливо відчутна при перевиконанні планів випуску продукції при постійній **величині** основних виробничих фондів. У період бурхливого технічного прогресу **частка** амортизації в собівартості продукції **росте**, але цей **ріст відбувається** при зниженні собівартості в цілому, тобто економічний афект від упровадження нової техніки **прояву** через інші елементи витрат на **виробництво**, в **основному** через витрати праці.

Найважливішими показниками використання основних виробничих фондів є фондовіддача і **фондоємкість**. **Фондоотача** визначається **відношенням** вартості річного **обсягу** продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів. **Фондоємкість** – показник, **зворотний** фондовіддачі.

Про ефективність використання основних виробничих фондів у галузях матеріального **виробництва** судять за такими показниками, як динаміка фондовіддачі (**фондоємкість**), відносна економія основних виробничих фондів.

На розмір фондовіддачі **або фондоємкості** впливають різні фактори. **Загальна** фондовіддача на 1 грн. середньорічної вартості основних виробничих фондів залежить від виходу продукції на 1 грн. середньорічної вартості машин і устаткування (як найбільш активної **частини** основних фондів), а також від питомої ваги машин і устаткування в **загальній** вартості основних виробничих фондів. Вихід продукції на 1 грн. вартості машин і устаткування характеризує ефективність використання знарядь праці. При аналізі з'ясовується вплив на цей показник виходу продукції на 1 грн. вартості діючого устаткування і коефіцієнта використання наявного устаткування (у свою чергу, що залежить від розміру не встановленого устаткування і **встановленого**, але бездіяльного). Резерви підвищення аналізують по двох **напрямах** – підвищенню продуктивності роботи устаткування і поліпшенню використання **часу** діючого устаткування.

Задачами аналізу використання **предметів праці** є:

- визначення рівня забезпеченості підприємства, об'єднання необхідними матеріальними ресурсами;
- виявлення наднормативних **або** дефіцитних видів матеріальних цінностей;
- **установлення** ступеня ритмічності постачань, а також їхнього **обсягу**, комплектності, якості, сортності;
- з'ясування своєчасності **висновку господарських** договорів на постачання засобів виробництва;
- вирахування транспортно-заготівельних витрат;
- вивчення показників раціональності використання матеріальних ресурсів у **виробництві**;
- виявлення утрат унаслідок змушених заміन матеріалів, а також простоїв устаткування і **робітників** через відсутність потрібних матеріалів;
- оцінка впливу організації матеріально-технічного постачання і використання матеріальних ресурсів на **обсяг** випуску собівартості продукції і т.д.

Раціональне використання факторів зростання виробництва і зниження собівартості продукції, а отже, зростання прибутку і рівня рентабельності. (**Загальна** схема формування й аналізу показників використання предметів праці представлена на мал.)

Коэффициент использования
основных материалов

Стоимость полезно
использованных основных
материалов

Малюнок – Схема формування й аналізу показників і факторів використання предметів праці

Узагальнюючу характеристику використання предметів праці дозволяє дати **відношення величини** їхніх витрат на **виробництво** продукції до вартості продукції, **зробленої** з цих предметів праці, у **виді** показників **матеріалоотдачі** і матеріалоемності.

Про ефективність використання матеріальних ресурсів у галузях матеріального **виробництва** судять за наступними показниками:

- динаміці матеріальних витрат (без амортизації);
- витраті найважливіших видів матеріальних ресурсів у **натуральному вираженні** на 1 млн. грн. продукції;
- відношенню** темпів приросту матеріальних витрат (без амортизації) до темпів приросту продукції.

В основні **задачі** аналізу використання *праці і заробітної плати* входять:

-в **області** використання робочої сили – дослідження її чисельності, **складу** і структури, рівня кваліфікації і шляхів підвищення культурно-технічного рівня; перевірка даних про використання робочого часу і розробка необхідних організаційно-технічних і інших заходів з метою досягнення найкращих результатів; вивчення форм, динаміки і причин **руху** робочої сили, дисципліни праці; аналіз впливу чисельності працюючих на динаміку продукції;

-в **області** продуктивності праці – **установлення** рівня продуктивності праці по **підприємству**, цехам і робочим місцям, зіставлення отриманих показників з показниками попередніх періодів і досягнутих на аналогічних підприємствах **або** в цехах; визначення інтенсивних факторів **росту** продуктивності праці і на цій основі виявлення, класифікація і розрахунок впливу факторів, дослідження якості застосовуваних норм виробітку, їхнього виконання і впливи на **ріст** продуктивності праці; виявлення резервів **подальшого росту** продуктивності праці і розрахунок їхнього впливу на динаміку продукції;

-в **області** оплати праці – перевірка **ступеня** обґрунтованості застосовуваних форм і систем оплати праці; визначення розмірів і динаміки середньої заробітної плати окремих категорій і професій працівників; виявлення **відхилень** у чисельності працівників і в середній заробітній

платі на витрату фонду заробітної плати; вивчення ефективності застосовуваних систем преміювання; дослідження ефективності застосовуваних систем преміювання; дослідження темпів **росту** заробітної плати, їхнього співвідношення **з** темпами **росту** продуктивності праці; виявлення і мобілізація резервів підвищення ефективності використання фонду заробітної плати. У широкому **змісті** слова під оплатою праці розуміються не тільки витрати на заробітну плату і премії персоналові, але і витрати на соціальне страхування й інші витрати, **зв'язані з** використанням робочої сили на підприємстві.

Лекція №9.

Тема: аналіз структури продукції.

Питання:

1. Аналіз **обсягу**, якості і структури продукції.
2. Аналіз витрат на **виробництво** і собівартість продукції.

Питання №1.

Зростання виробництва продукції (робіт і послуг) у **вартісному вираженні** — один з узагальнюючих показників економічної ефективності **виробництва**. **Розширення виробництва відбувається** насамперед за рахунок кращого використання техніки і матеріалів, **росту** продуктивності праці.

Виробництво продукції оцінюється за допомогою натуральних і умовно-натуральних показників, в одиницях трудомісткості і по вартості. **Обсяг виробництва** характеризується **валов.** і чистою продукцією, випуску - готовою і товарною продукцією реалізації - відвантаженою і реалізованою товарною продукцією. Найважливішими показниками **обсягу** продукції, робіт і послуг є: у будівництві - товарна будівельна продукція, **обсяг** будівельно-монтажних робіт; на транспорті — вантажообіг; у торгівлі - товарообіг.

Принципова схема формування й аналізу **вартісний** показників продукції на підприємствах **приведена** на мал. 9.1. Основними **задачами** економічного аналізу **обсягу виробництва** і реалізації продукції на підприємствах є:

- оцінка динаміки за основними показниками **обсягу**, структури і якості продукції;
- перевірка збалансованості й оптимальності планів, планових показників, їхньої напруженості і реальності;
- виявлення ступеня **впливу** основних факторів на показники **обсягу виробництва** і реалізації продукції;
- розробка найважливіших заходів щодо використання внутрішньогосподарських резервів для підвищення темпів приросту продукції, поліпшення її асортименту і якості.

Обсяг виконаних на підприємстві робіт **визначається** їхньою трудомісткістю, тобто кількістю витраченої праці. **Загальний обсяг виробництва** у **вартісному вираженні** характеризується валовою продукцією, що залежить не тільки від трудомісткості, але і від матеріалоемності і рентабельності виготовленої продукції.

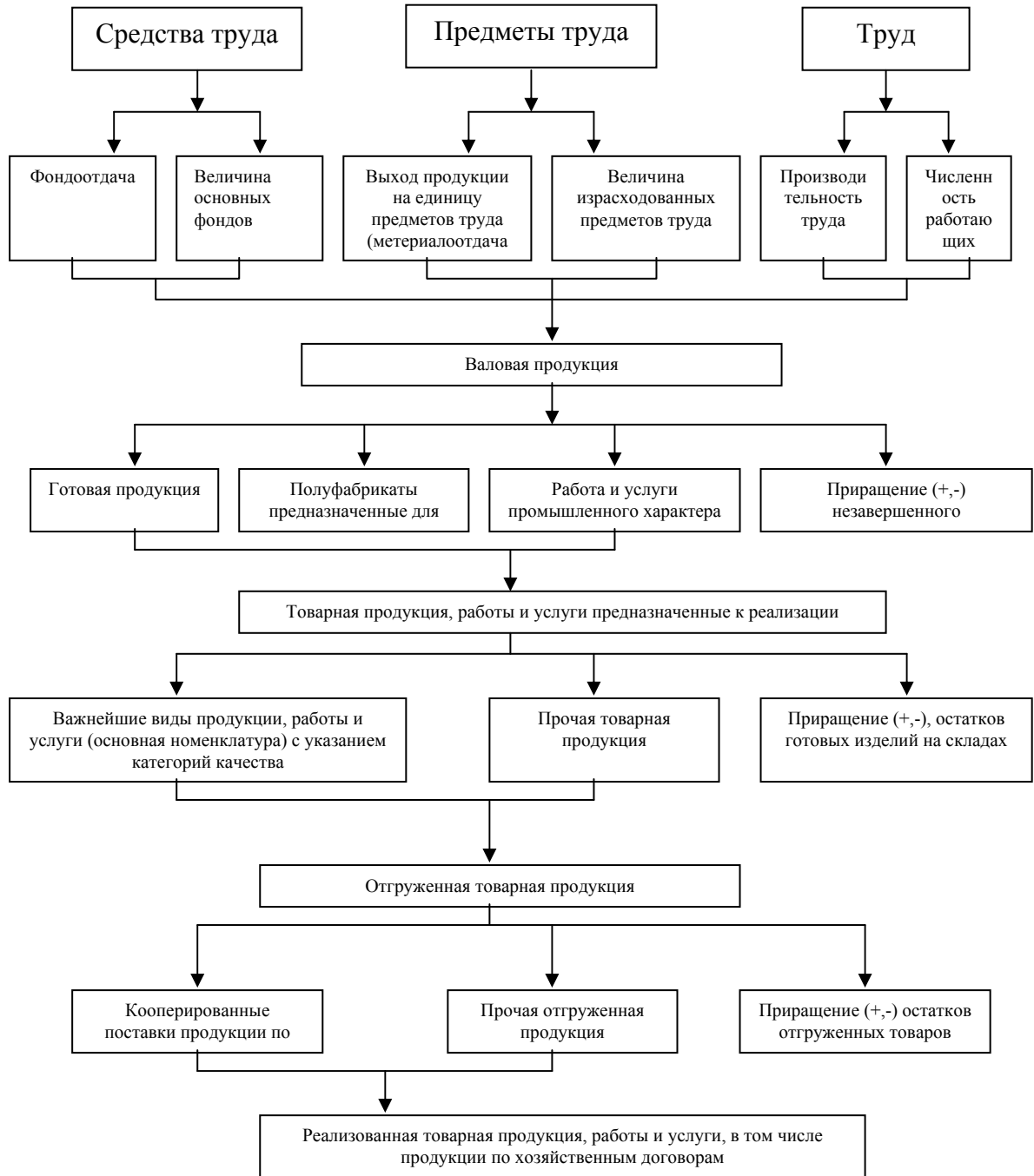
У галузях промисловості, де до складу валової продукції включаються **збільшення залишків** незавершеного **виробництва** (а іноді і внутрішньозаводський **оборот**), розбіжність між відсотками виконання плану по валовій і товарній продукції **зв'язано з розходженнями** в складі цих показників. У більшості випадків там, де **залишки незавершеного виробництва** незначні по розмірах **або** не мають **великих** коливань у звітних періодах, застосовуються методики планування й аналізу без **обліку** незавершеного **виробництва** в складі валової продукції. На підприємствах у даному випадку **мається** однаковий **склад** вал виття і товарної продукції. Товарна продукція враховується фактично діючих оптових цінах підприємств (без податку на додану вартість), у діючих цінах, прийнятих **плані**, а також у постійних (незмінних) оптових цінах **підприємстві**.

Поряд з показниками валової і товарної продукції в аналізі й оцінці діяльності підприємств **одержали поширення** показники чистої (умовно-чистої) і нормативно-чистої продукції. Ці показники використовуються на ряді підприємств у системі планування, оцінки виконання плану і динаміки продуктивності праці, контролю за використанням фонду оплати праці. Вони застосовуються при аналізі співвідношення темпів **росту** продуктивності праці і середньої заробітної плати, а також для оцінки рівня фондівіддачі й інших показників ефективності **виробництва**.

Величина нормативу чистої продукції по виробках **визначається** шляхом **виключення** з оптової ціни підприємства матеріальних витрат (включаючи амортизаційні відрахування), **врахованих** калькуляції, **прийнятої** при **твердженні** цієї ціни. Норматив може бути розрахований також підсумовуванням **содержащихся** в **стать** ний собівартості виробів витрат на заробітну плату, відрахувань на соціальне і медичне страхування, елементів чистої продукції в комплексних витратах і **прибутку**. Показники

чистої продукції **визначається** вирахуванням з вартості **товарної (валовий)** продукції **величини** матеріальних витрат, включаючи

Рис. 11.6 Схема формування й аналізу показників і факторів випуску і реалізації продукції

амортизацію. Розбіжність показників виконання плану по **обсязі** чистої і **товарної (валовий)** продукції **обумовлено** зниженням **або** підвищенням матеріалоемності фактично випущеної продукції.

Треба вміти користуватися усіма вимірниками, що дозволяють виявити вплив різних факторів на результати виробничої діяльності. За допомогою різних вимірників (нормо-годинника, нормативної заробітної плати, нормативної вартості обробки й ін.) **визначають** трудомісткість продукції, що в багатьох випадках краще характеризує дійсний **обсяг** виконаних робіт, **чим** повні вартісні показники.

Нормативні трудові одиниці виміру **залучаються** для аналізу виконання плану по **обсязі виробництва** головним чином у тих випадках, **коли** в умовах **многономенклатурного виробництва** неможливо використовувати натуральні одиниці виміру.

Застосування показників трудомісткості продукції для оцінки результатів виробничої діяльності дозволяє уточнити ці результати, виявити вплив побічних факторів на показники **обсягу виробництва** і випуску продукції. Разом з тим вимір продукції в одиницях трудомісткості має і **недоліки, зв'язані зі змістом** самих вимірників. Тому при аналізі **господарської** діяльності використання одиниць трудомісткості має **допоміжної** значення поряд з основною грошовою оцінкою.

При аналізі структури продукції необхідно забезпечити **угруповання** виробів по галузевих сегментах, на відповідну і не відповідному профілеві даного підприємства, на основну продукцію і продукцію культурно-побутового призначення і **господарського побуту, порівнянню і непорівнянню (нову)** продукцію й ін. Зрушення в структурі продукції впливають на динаміку узагальнюючих показників **господарської** діяльності: випуску і реалізації продукції, продуктивності праці, собівартості і **прибутку**.

Структурні зрушення, що впливають з потреб покупців **укажчиків, обґрунтовані** технічним прогресом і економічними розрахунками, **одержують** позитивну оцінку. Зміни в складі продукції, зв'язані з неорганізованістю в роботі, доставками постачання й оперативного планування і **керування, одержують** негативну оцінку.

Важливим **напрямом** підвищення ефективності **виробництва** є поліпшення якості продукції. Вплив цього фактора на **загальний обсяг виробництва** визначається, як правило, прямим рахунком на основі різниці в ціні виробів підвищеної якості в порівнянні з ціною виробів більш низької якості. Якщо продукція підрозділяється по сортах **або маються** які-небудь інші градації по якості і відповідно за ціною, то вплив зміни якості на **обсяг** випуску продукції **визначається** за допомогою середньої зваженої ціни.

Приступивши до аналізу впливу виробничих факторів на **обсяг виробництва** продукції, виявляють самі фактори (**якісна і кількісні**), **їхня зміна** і вплив змін на випуск продукції.

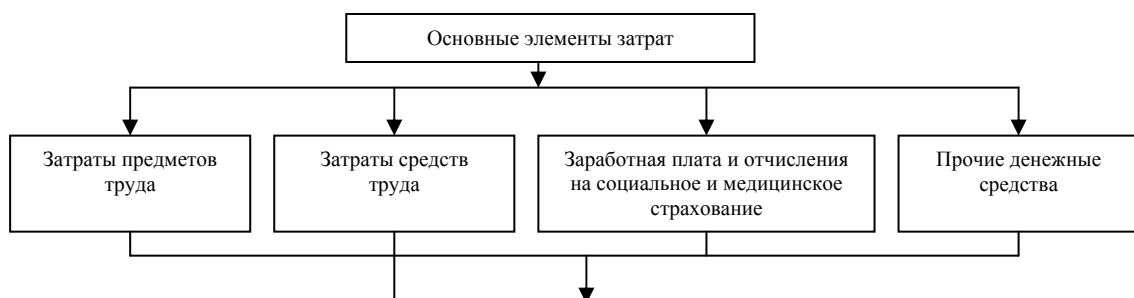
Питання №2.

Зниження собівартості продукції є найважливішим чинником розвитку економіки підприємства.

Під собівартістю продукції, робіт і послуг розуміються виражені в грошовій формі витрати усіх видів ресурсів: основних фондів, природної і промислової сировини, матеріалів, палива й енергії, праці, використовуваних безпосередньо в процесі виготовлення продукції і виконання робіт, а також для збереження і поліпшення умов **виробництва** і його удосконалювань. **Склад** витрат, що включаються в собівартість продукції, їхня класифікація по статтях **визначаються** державним стандартом, а методи калькулювання - самими підприємствами.

Собівартість продукції, **представляючи** собою витрати зопривав прийняття на **виробництво і звертання**, є основою порівняння витрат і **доходів**, тобто самооплатності - основної ознаки ринкового **господарського** розрахунку. Собівартість - один з узагальнюючих показників інтенсифікації й ефективності споживання ресурсів.

Задачами аналізу собівартості продукції є: оцінка обґрунтованості і напруженості плану по собівартості продукції, витратам **виробництва і звертання** на основі аналізу **поводження** витрат; **установлення** динаміки і **ступеня** виконання плану по собівартості; визначення факторів, що вплинули на динаміку показників собівартості і виконання плану по них, **величини і причини відхилень** фактичних витрат від планових; аналіз собівартості окремих видів продукції; виявлення резервів подальшого зниження собівартості продукції.

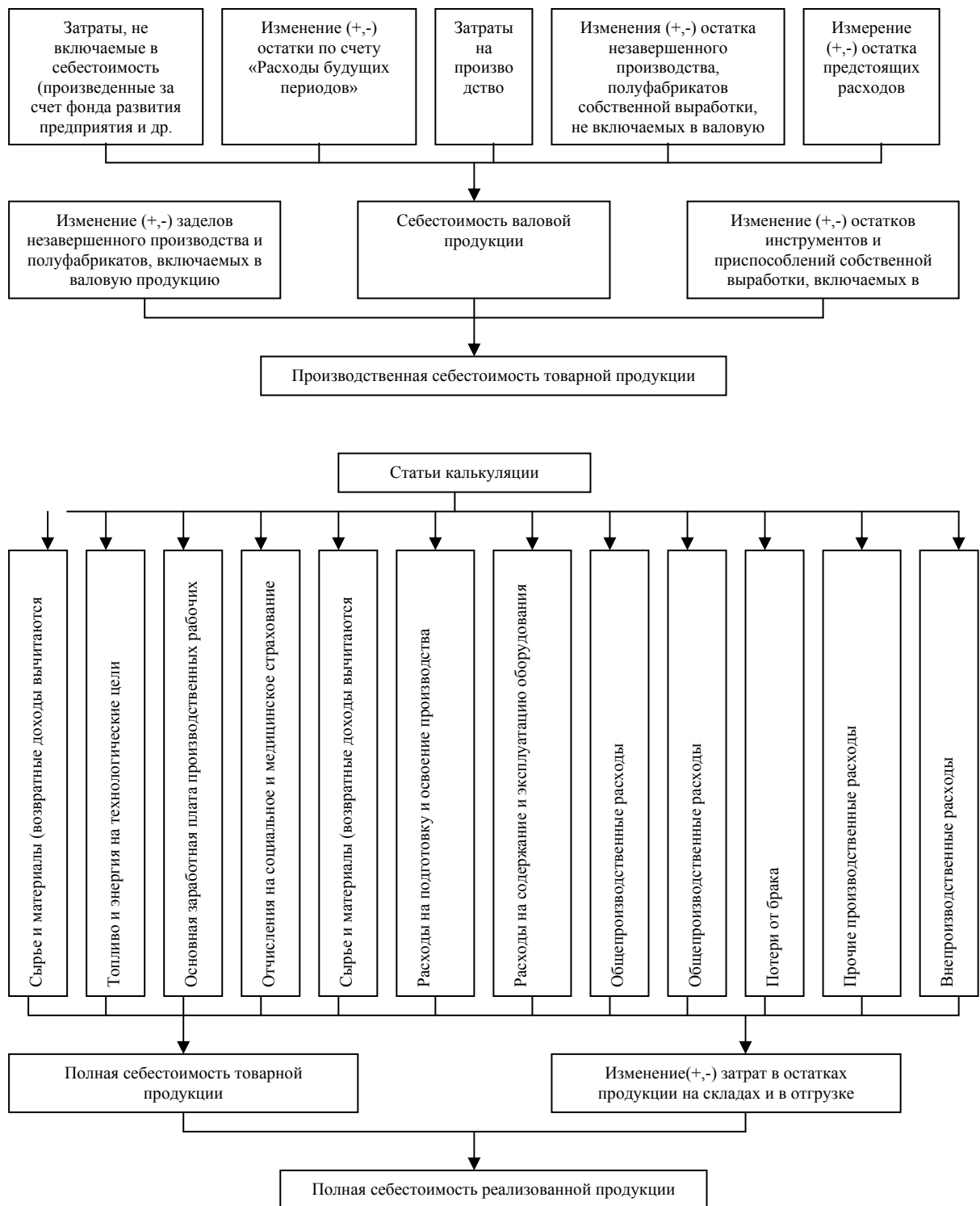

Рис. 11.7. Схема формування й аналізу показників і факторів собівартість

Аналіз собівартості продукції **спрямований** на виявлення можливостей підвищення ефективності використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів у процесі **виробництва** постачання і збуту продукції. Вивчення собівартості продукції дозволяє дати більш правильну оцінку рівневі показників **прибутку** і рентабельності, досягнутому на підприємствах.

Схема аналізу факторів і показників собівартості товарної і реалізованої продукції представлена на мал. 11.7.

У системі показників економічної ефективності **виробництва** в галузях матеріального **виробництва** плануються я аналізуються такі показники, як **виробництво** продукції на 1 руб. витрат, а також зниження витрат на 1 грн. товарної продукції (робіт).

Динаміка собівартості різномірної продукції, робіт і ; луг краще характеризується показником зниження собівартості порівнянної продукції (робіт, послуг). Він являє собою підсумовану по усіх видах продукції економію, віднесену до всієї собівартості цієї ж продукції в базисному році і виражену у відсотках.

При плануванні й аналізі економії від зниження собівартості продукції розраховують економію по наступних групах факторів: 1. Підвищення технічного рівня виробництва. 2. Поліпшення організації виробництва і праці. 3. Зміна обсягу, структури і розміщення виробництва. 4. Поліпшення використання природних ресурсів. 5. Розвиток виробництва.

Важливим розділом керування собівартістю продукції є аналіз взаємозв'язку собівартості, обсягу продажів і прибутку. Маркетинговий аналіз повинний відповісти на запитання, чи продавати невелику кількість виробів, але по відносно високої і ціні, з орієнтацією на заможного покупця з індивідуальними запитами або продавати багато виробів, орієнтованих на масового покупця по відносно низькій ціні, часом шлях вимагає рішення проблеми зниження витрат і собівартості продукції; для цього необхідний аналіз поведження витрат.

За цією ознакою усі витрати підрозділяються на перемінні (пропорційно змінюються з обсягом виробництва і реалізації продукції), напівперемінні (змінюються, але нижче прямої пропорції), напівпостійні (остаються постійними до визначених меж росту обсягу продукції) і постійна (незмінні в рамках звітного періоду). Усі чотири групи витрати в бухгалтерії підрозділяються на умову змін і постійні. Перші складають технологічну собівартість продукції і враховуються як прямі витрати. Другі складають періодичні накладні витрати і враховуються як непрямі витрати при калькулюванні собівартості продукції. Перемінні і постійні витрати класифікуються по джерелах виникнення витрат: перемінні характеризують витрати господарської активності, зв'язаної з ростом обсягу Продукції, а постійні характеризують витрати, зв'язані зі здатністю хазяювати, тобто показують ефективність керування. До цих витрат відносяться витрати на інвестиції (амортизація), оплата керівництва, витрати на вироблення економічної політики (реклама, наукові розробки й ін.).

При аналізі взаємозв'язку витрат, обсягу продукції і прибутку обчислюють крапку переломлення збитків і прибутку, або порогів рентабельності. Ця крапка характеризує продажний виторг, коли вже немає збитків, але ще немає прибутку. Метод прямого обчислення собівартості (директ-костинг) заснований на вирахуванні з продажного виторгу перемінних (прямих) витрат і визначенні граничного прибутку, що відрізняється від реального прибутку на суму періодичних (непрямих) витрат.

Застосування розрахунку собівартості по прямих витратах дає можливість уникнути складних обчислень постійних витрат, порівняти продажний виторг і граничний прибуток, списати всі періодичні непрямі витрати на реалізовані товари й оцінити товарні залишки на складах по перемінних витратах. Остання обставина дозволяє перевести можливий ризик від непродажу товарів на поточний рік, зменшивши прибуток і як наслідок, податки.

Лекція №10.

Тема: Аналіз фінансового стану і фінансових результатів.

Ціль фінансового аналізу - оцінка минулої діяльності і положення підприємства на даний момент, а також оцінка майбутнього потенціалу підприємства.

На першому етапі варто визначити підхід або напрямки чи аналізу варто порівнювати показники підприємства із середніми показниками народного господарства або галузі, або показники з показниками даного підприємства за минулі періоди часу, або показники з показниками інших підприємств-конкурентів. Кожен підхід вимагає своїх методів аналізу, підбора відповідної йому інформації.

На другому етапі фінансового аналізу оцінюється якість інформації, якість доходів, тобто вплив способів і методів обліку на формування прибутку й інших фінансових результатів. Так, чистий прибуток - «серцевина» усіх фінансових показників. Наскільки вона показова? На «якість» чистого прибутку можуть впливати методи обліку і розрахунків прибутку від реалізації продукції, робіт і послуг, характер результатів іншої реалізації і позареалізаційних результатів, податкові умови і пільги по податках і т.д. Розмір прибутку від реалізації продукції залежить від методів списання безнадійних боргів, від прийнятої оцінки товарно-матеріальних цінностей, методів нарахування зносу як основних фондів, так і нематеріальних активів.

На третьому етапі проводиться сам аналіз з використанням наступних основних методів:

горизонтального - порівняння кожної позиції балансу або іншої форми звітності з даними попереднього періоду;

вертикального - визначення структури доданків показника, впливу кожної позиції на результат у цілому;

трендового аналіз показника за ряд років і визначення тренда за допомогою математичної обробки ряду динаміки.

Аналіз може вестися як по абсолютним, так і за відносними показниками. Особливе значення має розрахунок відносних показників ліквідності і ринкової стійкості, а також рентабельності підприємства.

Прибуток - рентабельність є важливими показниками ефективності виробництва. Прибуток - це, з одного боку, основне джерело фондів підприємств, а з іншого боку - джерело доходів державного і місцевого бюджетів. Важливо при цьому враховувати не тільки розміри і приріст прибутку, але і рівень рентабельності; знати, скільки прибутку отримано на кожен карбованець виробничих фондів.

На величину прибутку і рівень рентабельності впливають багато факторів. Прибуток і нерентабельність підприємства є узагальнюючими показниками інтенсифікації виробничої і маркетингової діяльності.

Нижче представлена схема формування й аналізу показників і факторів прибутку (мал. 11.10).

Для підприємств важливе значення має розподіл прибутку на частину, що відчислюється в державний і місцевий бюджет, і на частину прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств. Прибуток на власні нестатки розподіляється на капітальні вкладення по технічному переозброєнню і розширенню виробництва, розвиткові власних оборотних коштів, на матеріальне заохочення працівників, на соціально-культурні заходи і будівництво житла, об'єктів соціально-культурного і комунально-побутового призначення.

Для заглибленого аналізу прибутку доцільно групувати фактори, що впливають на її розмір. До групи зовнішніх факторів відносяться:

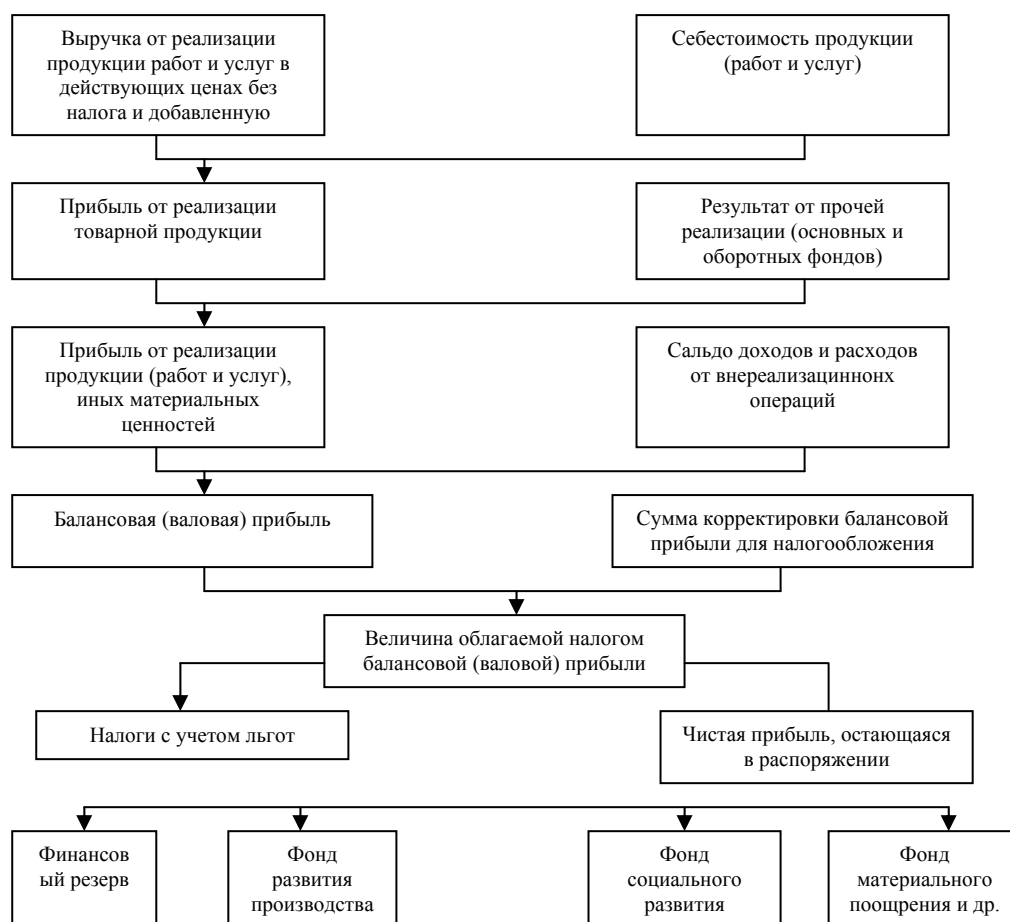
природні (кліматичні) умови, транспортні й інші фактори, що викликають додаткові витрати в одних підприємств і зумовлюючий додатковий прибуток - в інших;

зміни, не передбачені планом підприємства, оптових цін на продукцію, споживане сировину, матеріали, паливо, покупні напівфабрикати, тарифів на послуги і перевезення, торговельних знижок, накидок, норм амортизаційних відрахувань, ставок заробітної плати, нарахувань на неї і ставок податків і інших зборів, виплачуваних підприємствами;

порушення постачальниками, постачальницько-збутовими, вищестоящими господарськими, фінансовими, банківськими й іншими органами державної дисципліни по господарських питаннях» **затрагивающим** інтереси підприємства.

У групі внутрішніх факторів розрізняють: основні фактори визначальні результати роботи, і фактори, **зв'язані з** порушенням державної дисципліни, підприємством.

Факторами, зв'язаними з порушенням **господарської** дисципліни, є:

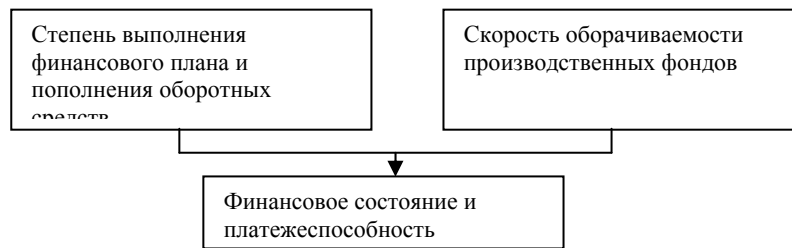
порушення діючого порядку встановлення і застосування цін, а також **торговельних** знижок; економія, отримана в результаті невиконання необхідних заходів щодо охорони праці, поліпшенню умов праці і техніки безпеки, невиконання плану поточного ремонту основних

виробничих фондів, недовикористання **засобів** по підготовці і підвищенню кваліфікації кадрів, не проведення заходів щодо іспитів і освоєння нової техніки і т.д.;

економія, отримана від випуску продукції з відступами від умов стандартів, рецептур, технічних умов і порушенням технології **виробництва**.

Загальний результат **господарської** діяльності (валова сума прибутку) складається від реалізації товарної продукції, іншої реалізації і позареалізаційних результатів. **Два** перші доданки утворюють прибуток (або збиток) усієї реалізації

Фінансовий **стан** підприємств характеризує розміщення і використання **засобів** підприємства. Воно обумовлено ступенем виконання фінансового плану і **мірою** поповнення власних **засобів** за рахунок прибутку й інших джерел, якщо вони передбачені планом, а також швидкістю **обороту** виробничих фондів і особливо оборотних коштів (мал. 11.11). Оскільки виконання фінансового плану в **основному** залежить від результатів виробничої діяльності, то можна сказати, що фінансовий **стан**, обумовлений усією сукупністю **господарських** факторів, є найбільш узагальнюючим показником.

Виявляється фінансовий стан у платоспроможності підприємств, у здатності вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників техніки і матеріалів відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати заробітну плату робітникам та службовцям, вносити платежі в бюджет.

Задачами економічного аналізу фінансового стану є: об'єктивна оцінка використання фінансових ресурсів на підприємствах, виявлення внутрішньогосподарських резервів зміцнення фінансового становища, а також поліпшення відносин між підприємствами і зовнішніми фінансовими, кредитними органами й ін.

Фінансовий план підприємства охоплює весь платіжний оборот, усі грошові доходи і витрати по основній діяльності, капітальному будівництву, утворення і витрата заохочувальних фондів, доходи і витрати по соціально-культурних заходах і ін.

Особливе значення для фінансового стану підприємств має виконання плану поповнення власних оборотних коштів. Якщо величина їх менше встановленого нормативу (фінансово-експлуатаційної потреби в оборотних коштах), то приходиться прибігати до кредитів.

Аналіз прибутково-видаткових статей - це перший етап аналізу виконання фінансового плану. На цьому етапі вивчається взаємозв'язок фінансових і виробничих показників роботи підприємств.

Другий етап аналізу виконання фінансового плану - аналіз взаємин підприємств із бюджетом, виконання плану платежів у бюджет і асигнувань з нього, якщо вони передбачені. Виконання плану платежів у бюджет - головна турбота підприємств. Важливо вивчити виконання плану не тільки по платежах у цілому за рік або квартал, але і термінам внесення платежів фінансовим органам, перевірити правильність розрахунків їхньої суми.

Головне місце в доходах підприємств займає прибуток, прибуток, як правило, є найважливішим джерелом покриття передбачених у фінансовому плані витрат і платежів у бюджет. От чому аналіз утворення і використання прибутку - це самостійний -роздгнув аналізу балансу доходів і витрат.

Фінансовий стан підприємств характеризує стан і розміщення їхніх засобів, що відбиває в бухгалтерських балансах.

Основними показниками фінансового стану є: забезпеченість власними оборотними коштами; відповідність фактичних запасів матеріальних засобів нормативові (фінансово-експлуатаційної потреби);

забезпеченість запасів призначеними для них джерелами засобів;

імобілізація оборотних коштів; платоспроможність підприємства.

Розрахунок показників фінансового становища проводиться у визначеній послідовності (мал. 11.12).

Платоспроможність підприємства відбиває його фінансове становище. Нормальна платоспроможність дозволяє вчасно і цілком погасити зобов'язання перед іншими організаціями.

До оцінки платоспроможності треба підходити з обліком конкретних умов роботи підприємства. Іноді причина неплатоспроможності криється не в безгосподарності на самому підприємстві, а в неплатоспроможності покупців його продукції.

Абсолютна величина прибутку недостатньо характеризує економічну ефективність роботи підприємств, її треба зіставити з величиною авансованих або спожитих засобів. Найбільш узагальнюючим показником ефективності господарської діяльності визнаний рівень загальної рентабельності авансованих фондів.

$$K_{o.p.} = \frac{P}{F + E}$$

де: $K_{o.p.}$ – коефіцієнт загальної рентабельності

P – загальна величина прибутку або чистий прибуток;

F – середня вартість основних виробничих фондів або загальна величина іммобілізованих активів;

E – середня сума оборотних коштів.

На практиці аналіз факторів, що визначають рівень рентабельності, проводиться звичайно по елементах, тобто виявляється вплив збільшення величин прибутку основних виробничих фондів і оборотних коштів. Такий аналіз часто спотворює економічний зміст явищ, тому що самі по собі абсолютні величини факторів не показують ефективності використання авансованих для виробництва засобів. Наприклад, будь-яке збільшення середньої вартості основних виробничих фондів знижує рівень рентабельності. У дійсності технічний прогрес, що супроводжується, як правило, збільшенням фондovoооруженности працівників і величини основних виробничих фондів, є головним двигуном підвищення ефективності виробництва, у тому числі і рівня рентабельності.

От чому для аналізу впливу факторів на виконання плану і динамікові рівня рентабельності її формулу варто представити так:

$$\frac{P}{F + E} = \frac{\frac{P}{N}}{\frac{F}{N} + \frac{E}{N}} = \frac{\frac{P}{N}}{\frac{1}{\frac{F}{N}} + \frac{1}{\frac{E}{N}}}$$

У цьому виді формула встановлює зв'язок рентабельності з трьома аргументами-факторами: величиною прибутку на 1 руб. реалізованої продукції ($\frac{P}{N}$) фондоемкістю ($\frac{F}{N}$) або фондovіддачею ($\frac{F}{N}$) продукції, що характеризують використання основних виробничих фондів; коефіцієнтом закріплення оборотних коштів ($\frac{E}{N}$) або кількістю оборотів нормованих оборотних коштів ($\frac{N}{E}$)

